

Zmierzenie wpływu świadomości metafonologicznej na nabywanie wymowy języka angielskiego jako drugiego

Kacper Łodzikowski

Wydział Anglistyki, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

klodzikowski@wa.amu.edu.pl

Streszczenie

Niniejsza koncepcja rozprawy doktorskiej opisuje pracę dążącą do zmierzenia w jaki sposób świadomość metafonologiczna wpływa na akwizycję wymowy języka angielskiego jako drugiego. Teoretyczną podstawą pracy jest model świadomości metafonologicznej zaproponowany przez Wrembel (2005) ugruntowany w założeniach Fonologii Naturalnej (Stampe 1973) i wynikającej z niej rola świadomości metalingwistycznej jako strategii pomagającej przyswoić dorosłym system fonologiczny kolejnego języka (Dziubalska-Kończak 1990). Rozprawa zostanie przygotowana w oparciu o artykuły przyjęte do druku lub wydane w latach 2018 i 2019.

Pierwsza publikacja z serii (w przygotowaniu) skupi się na odpowiedzeniu na główne pytanie poprzez badanie podłużne skupiające się na tym jak pierwszoroczni studenci filologii angielskiej korzystają z cyfrowego kursu fonetyki i fonologii języka angielskiego oraz jak przekłada się to na ich postępy w nabywaniu angielskiej wymowy. Innowacyjny charakter tego badania polega na tym, że w odróżnieniu od poprzednich badań świadomości metafonologicznej (np. Lechowska 2005 lub Porter 2012) obecne badanie opiera się nie tylko na danych jakościowych ale przede wszystkim na danych ilościowych. Zestawienie bogatych danych nt. interakcji uczniów z cyfrowymi materiałami do dydaktyki metafonologicznej z wielokrotnymi instrumentalnymi pomiarami wymowy pozwoli w sposób dokładniejszy niż kiedykolwiek zmierzyć zależność pomiędzy tymi dwoma obszarami.

Pozostałe dwa artykuły skupią się na nowatorskich metodach dydaktycznych przygotowanych na potrzeby głównego badania. Pierwszy z nich (przyjęty do druku w czasopiśmie *ELT Journal*) opisuje badanie nt. skuteczności gier planszowych w nauczaniu tych prozodycznych języka angielskiego. Kolejny artykuł (w przygotowaniu) opisuje analizę użytkowania programu do ćwiczenia transkrypcji fonetycznej w oparciu o międzynarodowy alfabet fonetyczny.

1 Wprowadzenie

1.1 Zmiany w podejściu do roli wymowy w nauczaniu języka

W ciągu kilku ostatnich dekad zaobserwowano zmianę w roli wymowy w nauczaniu języka angielskiego jako języka drugiego. W czasach popularności metoda audiolingwalnej w latach 50-tych celem nauczania języka drugiego było przyswojenie przez uczniów wymowy zbliżonej do wymowy rodzimego użytkownika języka. Dlatego też w programach nauczania z tamtych czasów znalazło się sporo miejsca na przekazywanie wiedzy z zakresu fonetyki i fonologii. Sytuacja odwróciła się w latach 60-tych i 70-tych wraz z nadejściem metody kognitywnej, zakładająca że dorośli uczący się wymowy drugiego języka nie są w stanie w pełni jej opanować (Busá 2008: 166).

W dzisiejszych czasach nauczanie wymowy nadal znajduje się na marginesie zainteresowania nauczycieli (Busá 2008: 168). Jednak badacze znów zainteresowali się tematem nabywania wymowy, szczególnie w kontekście metod usprawniających proces akwizycji wymowy zbliżonej do wymowy rodzimego użytkownika języka (np. Dziubalska-Kołodziej 2002; Lechowska 2005; Wrembel 2005; Wrembel 2007; Pawlak 2010).

1.2 Nauczanie wymowy na podstawie modelu świadomości metafonologicznej

Wrembel (2005: 1) zaproponowała model świadomości metafonologicznej jako teoretyczną podstawę badania wpływu jaki nabywanie znajomości zasad fonetyki i fonologii danego języka może mieć na nabywanie wymowy tego języka. Owa świadomość metafonologiczna (*phonological metacompetence*) obejmuje zarówno wiedzę deklaratywną (np. znajomość procesów fonetycznych i fonologicznych) oraz wiedzę proceduralną (umiejętność zademonstrowania ww. procesów w mowie). Teoretyczny model zaproponowany przez Wrembel znajduje odzwierciedlenie w badaniach innych uczonych, np. Moran i Fitch (2001), którzy wskazali że w przypadku grupy uczniów o mieszanym poziomie umiejętności wymowy głównym czynnikiem wspierającym dalsze postępy w nabywaniu wymowy jest właśnie owa metalingwistyczna świadomość.

Model świadomości metafonologicznej czerpał również z pracy Dziubalskiej-Kołodziej (2002), która swoje twierdzenia nt roli nauczania metawiedzy w procesie akwizycji wymowy oparła o założenia Fonologii Naturalnej (Stampe 1973; Dziubalska-Kołodziej 1990). Opierając się na tych

założeniach, Dziubalska-Kołaczyk (2002: 2) wskazała, że procesy akwizycji języka pierwszego i kolejnego są różne, a więc i strategie ją wspierające będą różne. U dorosłych osób przyswajających system fonologiczny języka angielskiego jako języka drugiego problemem będzie transfer z języka pierwszego. Rozwiązaniem dla takich osób jest właśnie nabycie świadomości metalingwistycznej, która pomoże przyswoić nowy system.

2 Cel

Głównym celem opisanej tu pracy jest stwierdzenie czy świadomość metafonologiczna pomaga Polakom uczącym się języka angielskiego jako języka drugiego w nabyciu wymowy tego języka na poziomie bliskim rodzimym użytkownikom języka. Ogólna wersja tej hipotezy została zaproponowana przez wielu uczonych (np. Dziubalska-Kołaczyk 2002; Wrembel 2005; Schwartz 2005) i istnieje też literatura próbująca tą hipotezę potwierdzić (np. Lechowska 2005) albo skupiająca się na badaniu procesu nauczania wiedzy metafonologicznej (np. Porter 2012). Jednak rezultaty poprzednich badań były oparte głównie o dane jakościowe. Dlatego koncepcja tej rozprawy doktorskiej zakłada nowatorskie podejście do dokładniejszego mierzenia wpływu świadomości metafonologicznej na akwizycję wymowy w oparciu metody ilościowe.

Poboczny celem tego badania jest zaobserwowanie wzorców uczenia się przy użyciu cyfrowych materiałów do nauki fonetyki i fonologii. Jeszcze do niedawna, jedynym sposobem na sprawdzenie czy uczniowie przyswoili materiał było przeprowadzenie testu. Przeniesienie materiałów dydaktycznych ze świata analogowego do świata cyfrowego odkrywa niespotykane dotychczas bogactwo danych nt. interakcji uczniów z owymi materiałami.

3 Metoda

Przeprowadzone badanie podłużne skupia się na pierwszorocznych studentach kierunku filologia angielska na Wydziale Anglistyki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Studenci biorą udział w dwóch obowiązkowych kursach: opisowa fonetyka i fonologia, której celem jest zwiększenie świadomości metafonologicznej oraz praktyczna wymowa. Do tej pory w tego typu pracach skuteczność kursu metafonologicznego badano głównie poprzez dane jakościowe zbierane przez ankiety (choć nowy kierunek wyznaczyła Wrembel 2015, która w tego typu badaniu zbierała

dokładniejsze jakościowo-ilościowe dane poprzez protokół głośnego myślenia). W przypadku tego badania kurs fonetyki i fonologii języka angielskiego został przygotowany w formie odwróconej klasy (*flipped classroom*) na platformie Moodle. Przed każdymi zajęciami, studenci odwiedzają platformę i wykonują zadania z modułu przygotowawczego, który składa się z krótkiego wykładu, zestawu różnego rodzaju zadań, oraz odnośników do pomocniczych materiałów (rozdziałów z tradycyjnych podręczników nt. fonetyki i fonologii). Każda wizyta w module lekcji Moodle generuje dane, np. czas i długość wizyty, trafność odpowiedzi na pytania testowe, itd. Dane z platformy Moodle w połączeniu z trzykrotnym nagraniem wymowy studentek i studentów (na początku, w połowie, i pod koniec kursu) pozwolą nie tylko stwierdzić czy, ale też w jakim stopniu, studiowanie fonetyki i fonologii języka angielskiego wpływa na przyswajanie wymowy tego języka

Ww. dane zebrane online zostaną uzupełnione bardziej tradycyjnymi danymi zbieranymi offline. Studenci zostaną trzykrotnie nagrani w celu instrumentalnego i impresjonistycznego zmierzenia różnych fonetycznych i fonologicznych aspektów wymowy, np. kontrastów pomiędzy samogłoskami, fonetycznych cech samogłosek, procesów fonostylistycznych, itp. Pierwsze nagranie (wykonane na początku roku) posłuży jako punkt wyjścia do dalszych pomiarów. Kolejne nagranie (wykonane na pod koniec pierwszego semestru) zostanie zestawione z danymi z kursu fonetyki i fonologii online z pierwszego semestru. Trzecie nagranie (wykonane pod koniec drugiego semestru) zostanie zestawione z danymi online z drugiego semestru. Całość zostanie zestawiona z odpowiednimi pomiarami edukacyjnymi wykonanymi na przestrzeni całego roku (testy i egzaminy z kursów fonetyka i fonologia oraz praktyczna nauka języka angielskiego).

4 Wpływ rezultatów

Po pierwsze, badanie dostarczy kolejne dowody nt zasad rządzących procesem nabywania wymowy drugiego języka. Czy osoby które nabywają świadomość metafonologiczną w większym stopniu osiągają odpowiednio wyższy stopień opanowania wymowy? Jeśli tak, to przyswojenie których aspektów fonetyki i fonologii daje największe efekty?

Po drugie, wyniki badania będą miały praktyczne zastosowanie w dydaktyce. W badaniu wykorzystano zarówno tradycyjne jak i nowoczesne metody nauczania, co wskaże drogę nauczycielom chcącym ulepszyć swój warsztat..

Po trzecie, projekt pokazuje jak można sprawnie połączyć dobrze znane metody przetwarzania danych (np. nagranie wymowy pod badanie instrumentalne) z nieco mniej znanymi metodami (np. analiza logów z platformy internetowej).

Co więcej, wyniki wszelkich analiz wykonanych w ramach projektu będą w pełni odtwarzalne, co w sferze nauk humanistycznych nadal nie jest standardem. Kod oraz zbiór danych zebrany na potrzeby badania zostaną udostępnione każdemu kto chciałby spróbować odtworzyć wyniki lub przeprowadzić własną analizę.

5 Upowszechnienie rezultatów

Wstępne wyniki fragmentów badań przeprowadzonych w ramach tej pracy zostały zaprezentowane na trzech konferencjach: ósmej i dziesiątej konferencji Accents (2014 i 2016) oraz na konferencji Young Linguists' Meeting in Poznań 2016. Ostateczne wyniki zostaną upublicznione w co najmniej trzech artykułach:

- **Measuring the influence of phonological metacompetence on ESL pronunciation acquisition.** Ten artykuł (będący w przygotowaniu) odpowie na opisane powyżej główne pytanie badawcze tej pracy.
- **Board games for teaching English prosody to advanced EFL learners.** Ten artykuł (przyjęty do druku w czasopiśmie *ELT Journal*) opisuje obiecujące wyniki badania nt. zastosowania prostych gier planszowych w zwiększenia świadomości zaawansowanych uczniów nt. wybranych prozodycznych aspektów języka angielskiego.
- **Usage patterns of an online allophonic transcriber:** Ten artykuł (będący w przygotowaniu) opisuje wyniki analizy użytkowania aplikacji do samodzielnego ćwiczenia transkrypcji fonetycznej w oparciu o międzynarodowy alfabet fonetyczny (IPA), co może być jednym z najlepszych sposobów na zwiększenie świadomości metafonologicznej (Mompean i Lintunen 2015).

Skrócona bibliografia

- Busà, Maria Grazia. 2008. "New perspectives in teaching pronunciation", in: Anthony Baldry, Maria Pavesi, Carol Taylor Torsello and Christopher Taylor (eds.), *From Didactas to Ecolingua. An ongoing research project on translation and corpus linguistics*. Trieste: Università degli Studi di Trieste, 165-182.
- Dziubalska-Kołodziej, Katarzyna. 1990. *A theory of second language acquisition within the framework of natural phonology*. Poznań: Adam Mickiewicz University Press.
- Dziubalska-Kołodziej, Katarzyna. 2002. "Conscious competence of performance as a key to teaching English", in: Ewa Waniek-Klimczak and Patrick James Melia (eds.), *Accents and speech in teaching English phonetics and phonology*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 97-105.
- Lechowska, Bożena. 2005. "Teaching English phonetics and phonology in Colombia", *PTLC2005*: 1-5.
- Moran, Michael J. and James L. Fitch. 2001. "Phonological awareness skills of university students: Implications for teaching phonetics", *Contemporary Issues in Communication Science and Disorders* 28: 85-90.
- Mompean, Jose A. and Pekka Lintunen. 2015. "Phonetic Notation in Foreign Language Teaching and Learning: Potential Advantages and Learners' Views", in: *Research in Language*, 13: 3, 292-314. (doi.org/10.1515/rela-2015-0026).
- Pawlak, Mirosław. 2010. "Designing and piloting a tool for the measurement of the use of pronunciation learning strategies", *Research in Language* 8: 189-202.
- Porter, Matthew. 2012. "Developing an online environment to enable the independent learning of English pronunciation", *Learning Learning* 19 (1): 23-38.
- Schwartz, Geoffrey. 2005. "The Lingua Franca Core and the Phonetics-Phonology Interface", in: Katarzyna Dziubalska-Kołodziej and Joanna Przedlacka (eds.), *English pronunciation models: A changing scene*. Bern: Peter Lang, 177-198.
- Stampe, David. 1973. *A dissertation on natural phonology*. Bloomington: IULC.
- Wrembel, Magdalena. 2005. "Metacompetence-oriented model of phonological acquisition: implications for the teaching and learning of second language pronunciation", in: John A. Maidment (ed.), *Proceedings of the Phonetics Teaching and Learning Conference 2005*. London: University College London, 1-5.
- Wrembel, Magdalena. 2007. "Metacompetence-based approach to the teaching of L2 prosody: practical implications", in: Jürgen Trouvain and Ulrike Gut (eds.), *Non-native prosody: Phonetic description and teaching practice*. Berlin: Mouton de Gruyter, 189-209.
- Wrembel, Magdalena. 2015. *In search of a new perspective: Cross-linguistic influence in the acquisition of third language phonology*. Poznań: Adam Mickiewicz University Press.